

Met hart en ziel naar de steinerschool

Een kennismaking met de steinerscholen in Vlaanderen

Federatie Steinerscholen Vlaanderen v.z.w.
Gitschotellei 188
2140 Borgerhout

oktober 2015

federatie
steinerscholen

Worden wie je bent	3
<i>Zorgen voor ontwikkeling.....</i>	3
Al bijna 100 jaar een wereldschool.....	4
In Vlaanderen.....	4
De kleuterklas	4
<i>Voor de Kleuter is alles nog een wonder</i>	4
Een kleuterouder: ‘Het gaat om het dieper beleven van de dingen’	5
De lagere school.....	7
<i>Het innerlijke van het kind.....</i>	7
Samen op weg.....	7
De vertelstof	7
De eerste uren van de dag.....	8
Het mooie van de wereld.....	8
De middelbare school	9
<i>Een brede eerste graad</i>	9
<i>Creatief oordelen, denken en handelen in de tweede en de derde graad.....</i>	9
Nuchter en kunstzinnig	9
Het sociale leven	10
Het eindwerk	10
Algemene vorming en beroepsonderwijs	10
Een oudleerling	11
<i>De bagage die je meekrijgt, dat is je grote rijkdom.....</i>	11
Het buitengewoon onderwijs	12
<i>Voor kinderen die buitengewone zorgen nodig hebben.....</i>	12

Worden wie je bent

Een bezoek aan de school, een kijkje in de klas of een gesprek met een leraar of een ouder. De eerste ervaring is er een van verwondering.

Neem nu het interieur van de kleuterklas. Een warme, gezellige ruimte met rozige kleuren, eenvoudig speelgoed van natuurlijke materialen, overal poppen en kabouters en geborgen hoekjes om in te spelen.

Op de lagere school zie je veel beweging en tegelijk een sterke concentratie: zangspelletjes van de eersteklassers, handgeklap en voetgestamp bij het rekenen, kinderen die de leerstof verwerken in teksten en tekeningen en zich de grote verhalen uit de wereldgeschiedenis eigen maken.

In de middelbare school proef je de werksfeer van een atelier: in de ene ruimte is er een wetenschappelijk experiment aan de gang, in een andere wordt een hoofd geboetseerd, elders wordt de ontwikkeling van een plant bestudeerd, verderop oefent men poëzie of een toneelstuk.

Zorgen voor ontwikkeling

In het steineronderwijs wordt hard geleerd en gewerkt. Tegelijk is de school een plek waar kinderen en jonge mensen de kans krijgen hun persoonlijkheid voluit te ontplooien.

Het bijzondere van dit onderwijs steunt op een eenvoudig gegeven: het werken vanuit een inzicht in de mogelijkheden van het kind. De ontwikkeling van het kind en de wetmatigheden die aan de basis daarvan liggen, geven vorm aan het leerplan, de leerstof en de methodiek van de school.

Opvoeding kun je omschrijven als het zorgen voor ontwikkeling, voor vorming. Het gaat om het inperken van belemmeringen en het vrijmaken van de mogelijkheden die elk kind heeft om te groeien tot een vrij en rijk ontwikkeld individu. Opvoeden is zoals beeldhouwersarbeid: het vrij maken van het beeld dat verborgen ligt.

De steinerschool wil de ontplooiing van het kind begeleiden door het aan te spreken als een denkende, voelende en willende mens-in-wording. Deze drie dimensies krijgen elk afzonderlijk aandacht. De leraar brengt vorm, diepte en nuancering aan in de gevoelswereld, maakt wilskracht en moed wakker om gestalte te geven aan

voornemens en idealen, en stimuleert ordening, helderheid en beweging in het denken.

Het leerplan en de leerstof spiegelen de ontwikkelingsfasen van het kind en laten het denken, gevoel en wil tot een harmonisch geheel samengroeien. In de kleuterschool, de lagere en de middelbare school ontmoet de leraar de kinderen in hun leeftijdsgebonden eigenheid.

Al bijna 100 jaar een wereldschool

De eerste steinerschool begon in 1919 in een fabriek in Stuttgart als een school voor arbeiderskinderen. De directeur had Rudolf Steiner gevraagd dit sociale experiment vorm en inhoud te geven. Steiner was een Oostenrijkse wetenschapsman, een filosoof en pedagoog en grondlegger van de antroposofie.

De schoolbeweging is vandaag internationaal verspreid met een 1025- tal scholen in 60 landen.

In Vlaanderen

Er zijn op dit ogenblik op 19 plaatsen basisscholen. In vijf steden is er middelbaar onderwijs ASO. In Antwerpen is er een school voor lager en middelbaar buitengewoon onderwijs. In Lier kan je ook in het beroepssecundair onderwijs terecht.

Alle Steinerscholen zijn erkend en gesubsidiëerd door de overheid. De Steinerscholen hebben een eigen erkend leerplan, met eigen eindtermen en ontwikkelingsdoelen.

De secundaire steinerscholen leveren zoals andere scholen een diploma secundair onderwijs af dat toegang verleent tot het hoger onderwijs.

De kleuterklas

Voor de Kleuter is alles nog een wonder

Iets na achten. Ouders brengen hun kleuter tot bij de juf of kleutermeester. Na een persoonlijke groet en handdruk zoekt het kind een plaats. De activiteit komt op gang:

een kringspel, tekenen, schilderen, knutselen of brood bakken, het tienuurtje, een verhaal... Elke dag heeft een vast patroon.

De kleuterjuf: 'Dit ritme is net zo essentieel als eten en drinken. Jonge kinderen hebben behoefte aan vaste momenten in de opbouw van de dag, de week en het jaar. Onze jaarfeesten zoals Sint-Michaël (herfst), Sint-Maarten (november), Kerstmis (winter), Palmпасen (lente) en Sint-Jan (zomer) brengen deze regelmaat aan. Ze verwijzen naar de veranderingen in de natuur. De kleuter leeft sterk mee met het botten van de bomen in de lente, de warmte van de zomer, de vruchten van de herfst.'

In de hoek staat een poppenhuis, verderop is een boerderij gebouwd of een winkeltje. Alles in de kleuterklas nodigt uit tot spel.

De kleuterjuf: 'Kleuters leven nog helemaal in de verwondering en daarom willen zij spelen. Ze leren lopen, spreken en denken niet met hun hoofd, maar met hun vingers, hun ogen, hun mond. De kleuter wil alles nabootsen. Als juf ben je samen met de ouders het grote voorbeeld. Het gaat dus niet alleen om de verhaaltjes en de spelletjes die je brengt maar om wie je bent als mens. Kleuters letten op alles wat je doet, voelen aan hoe je bent.'

De kleuters blijven meestal drie jaar in dezelfde klas. Elk schooljaar komen er nieuwe kleuters bij terwijl de oudste kinderen naar de eerste klas gaan. Zo ervaart elke kleuter het klasleven een keer als een van de jongsten en een keer als een van de oudsten. Dat is anders dan thuis. Door die gemengde samenstelling komen alle kleuters tot hun recht: de groten staan de kleintjes bij, de kleintjes krijgen de kans de grootsten te worden.

Een kleuterouder: 'Het gaat om het dieper beleven van de dingen'

Het oudste kind is zeven en zit in de tweede klas. De jongste is vijf en gaat voor het tweede jaar naar de kleuterklas. Hun papa volgde katholiek onderwijs. Mama komt uit een stadsschool. Zij vertelt over hun keuze van de kleuterschool.

'De pedagogie kende ik niet. Wel kende ik grotere kinderen uit de buurt die naar de steiner- school gingen. Ik zag dat ze goed in hun vel zaten. We spraken met hun ouders, brachten een bezoek aan een opendeurdag en volgden openbare lessen. Ik heb heel wat scepsis bij mijzelf moeten overwinnen. Een gevoel van: het is mijn kind en dat moet ik nu toevertrouwen...

Ik was bang voor het anders zijn van de school, voor wat je niet kent. Wij zijn als ouders meer gaan praten over opvoeding en daardoor gevoeliger geworden voor de ontwikkeling van onze kinderen.

De keuze voor de school had uiteindelijk te maken met wat we zelf met ons leven en met dat van onze kinderen wilden: een dieper beleven van de dingen, tegen de stroom ingaan van een wereld die alsmaar oppervlakkiger wordt.'

'Het eerste Sint-Maartensfeest zal ik nooit vergeten. De juf die de lantaarntjes één voor één aansteekt, de stilte en overgave bij het luisteren naar een verhaal, de zingende kinderen met hun lichtjes in de donkere straat, het warme gezicht van onze zoon: er ging zo'n sterke kracht van uit. Niet alleen de jaarfeesten, maar ook heel veel gewone en dagelijkse momenten in de kleuterklas kennen die intensiteit. Ik denk vooral aan de groet van de juf, de spelletjes, de sprookjes, de beleving van de natuur aan de seizoentafel, het schilderen en tekenen.'

'Ik ben een tijdje 'schildermama' geweest, ik hielp de juf bij de voorbereiding. Zo kon ik mijn zoon en de andere kinderen van heel dichtbij volgen. Je ziet die overgave bij het schilderen. Ze worden kleur. Je merkt het zo mooi aan de gloed van hun gezichtjes. Ook het tekenen was voor mij een ontdekking. Tekenend is een vorm van bewustzijn, het is een weergave van de sprongen in hun ontwikkeling.'

'Mooi is het wanneer je stille en gesloten kleuters ziet openbloeien. Het heeft te maken met het accepteren door de juf van de moeilijke kanten van een kind, met een grondige kennis van de kleuter en met een nauwe samenwerking met de ouders. Dat geeft mij, nu onze oudste in de tweede klas zit, een groot gevoel van warmte en dankbaarheid.

Die dankbaarheid heeft ook met mezelf te maken. Door het nauwe contact met de juf, door ouderavonden en andere schoolactiviteiten ben ikzelf opnieuw bezig met mijn eigen ontwikkeling. Het is alsof ik mag meegroeien met mijn kinderen.'

'Vroeger dacht ik: al dat liefdevol omgaan met de kinderen leidt tot overbescherming en zwakte. Nu weet ik: het is net omgekeerd, deze ervaring geeft het groter wordende kind sterkte en kracht.'

De lagere school

Het innerlijke van het kind

En dan komt de eerste dag van de grote school. De kleuterjuf brengt de kinderen naar de nieuwe juf of meester. In de grote zaal van de school zitten de andere leerlingen, leraren en ouders op hen te wachten. Elk kind wordt voorgesteld. Een lied en een verhaal heten hen welkom. Geen eersteklasser die zich nog kleuter voelt.

Samen op weg

De kinderen staan nu aan het begin van een hele weg die ze samen met de leraar zullen afleggen. In de steinerschool begeleidt de juf of meester verschillende jaren na elkaar dezelfde groep kinderen.

De leraar: 'Als leraar ga je verschillende jaren mee met de kinderen, van de ene klas naar de andere. Door die langdurige relatie leer je de kinderen zeer goed kennen. Je bent de pedagoog die de ontwikkeling van het kind begeleidt. Je bent tegelijk ook een autoriteit: de volwassen persoon naar wie het kind zich al lerend ten volle richt. Dat langdurig samenzijn betekent dat de klas uitgroeit tot een hechte gemeenschap waar men elkaar helpt, naar elkaar luistert, samenwerkt en met conflicten leert omgaan.'

De vertelstof

Een belangrijk onderdeel van het leerplan zijn de verhalen die de leraar vertelt over de mens in de verschillende beschavingsperiodes. Ze sluiten aan bij de interesse en weetgierigheid van de kinderen en zijn sterk gebonden aan de leeftijd en de ontwikkeling van het kind.

De leraar: 'In elk leerjaar brengen we andere verhalen. In de eerste klas vertellen we sprookjes. Dan volgen fabels en legenden, het Oude Testament, de Noors-Germaanse mythologie, de Egyptische en Griekse mythologie, de Romeinse geschiedenis, de Middeleeuwen. Deze verhalen brengen het innerlijke, de gevoelswereld van het schoolkind tot ontwikkeling. In de derde en vierde klas bijvoorbeeld krijg je de vele 'hoe en waarom'-vragen over de dingen. Het paradijselijke van de wereld is voor het kind stilaan voorbij. Deze ervaring beleven ze in de verhalen van het Oude Testament. Van het verblijf in het paradijs tot de eenzame tocht door de woestijn. Mozes laat het drama van deze fase zien: de man die zijn volk door de tien geboden een geweten geeft maar ook een leider die fouten maakt.'

De eerste uren van de dag

De steinerschool werkt met periode-onderwijs. De leraar onderwijst hetzelfde vak telkens de eerste uren van de dag en dat gedurende een aantal weken.

De leraar: 'Het voordeel is dat je tot een zeer ritmische dag- en weekindeling komt. Met wat vandaag gedaan is, kan je morgen en overmorgen en volgende week verder gaan. De band met het onderwerp wordt zo intenser. Daarna volgt een periode van bezinking. De leerstof kan doordringen tot het innerlijke van het kind.'

Sommige vakken zoals taal of rekenen worden niet alleen in periode-onderwijs geoefend maar ook iedere dag of week tijdens de 'oefenuren'.

Het mooie van de wereld

Lagere-schoolkinderen leren vooral met beelden en al doende. Vakken zoals taal en rekenen worden zo geoefend dat de beleving van het kind geactiveerd wordt. Deze benadering doet een beroep op de schoonheidservaring die bij kinderen van deze leeftijd sterk aanwezig is. Maar deze ervaring 'hoe mooi, wat zit dat goed in elkaar' gaat steeds via de inbreng en inzet van de leraar.

De leraar: 'Communicatie en dus leren is voor ons in de eerste plaats iets tussen mensen. Op onze school leren kinderen over mens en wereld via een ander mens. Ze verwerken deze verhalen ook op een kunstzinnige manier. Dat is een belangrijke manier om je echt met de leerstof te verbinden. Het gebruik van een periodeschrift is zo'n mogelijke manier. De kinderen schrijven of tekenen de verhalen van juf of meester dan zelf in hun periodeschriften. Eerst onder begeleiding van juf of meester, maar geleidelijk leren ze zelf de inhoud van de les in hun schriften te verwerken en samen te vatten. Deze schriften zijn dikwijls prachtige werkjes die door familie en vrienden graag bekeken worden.'

Ook het rapport op het einde van elk jaar heeft dit karakter. De leraar schrijft een getuigschrift waarin hij een beeld schetst van het kind. De hele ontwikkeling van zijn denken, voelen en handelen komt aan bod.

De middelbare school

Een brede eerste graad

In steinerscholen is er aandacht voor een geleidelijke overgang van de lagere school naar de middelbare school. Zo wordt de klasgroep in klas 7 en 8 begeleid door een vaste klasleraar, die zoveel mogelijk vakken zelf geeft. Zowel in de A-stroom als in de B-stroom worden dezelfde basisprincipes gehanteerd: een leerling van 12 tot 14 jaar geniet nog ten volle van beeldend onderwijs.

Creatief oordelen, denken en handelen in de tweede en de derde graad

Ook dit beeld maakt deel uit van een steinerschool: leerlingen die buiten de schoolmuren ervaring opdoen en het 'echte leven' meemaken in een bedrijf of een instelling. Leerlingen op de middelbare school maken een grote ontwikkeling door, van kind tot jong-volwassene.

De leraar: 'Een veertien- en vijftienjarige ervaart zich steeds sterker als individu ten opzichte van mens en wereld. Zijn vertrouwde wereld valt in scherven. Ouders en leraren zijn niet langer feilloze bakens. Deze jongeren worden stilaan zichzelf en hebben eigen standpunten. Het eigen oordeel en de wil komen sterk naar voor. Soms zal dat in het begin zeer onstuimig en radicaal zijn maar gaandeweg groeit er een evenwicht.'

De middelbare school biedt deze jongeren de kans hun eigen mogelijkheden te exploreren, hun gevoelsleven te verrijken, het abstracte denken te versterken, idealen te verkennen en er vorm aan te geven. Het helpen ontwikkelen van een creatief en oordelend denken en handelen is nu de belangrijkste opgave van de leraar.

Nuchter en kunstzinnig

De vakken in de tweede en derde graad van het middelbaar onderwijs worden door gespecialiseerde leraren gegeven. Periode-onderwijs blijft een belangrijk pedagogisch middel voor vakken zoals geschiedenis, aardrijkskunde, biologie, fysica, chemie, Nederlands, wiskunde. Vakken die veel oefening vragen zoals talen, wiskunde, lichamelijke opvoeding komen ook in een vast weekritme aan bod.

Het kunstzinnig en praktisch denken en handelen krijgen veel aandacht. Leerlingen boetsen, tekenen, slaan koper, spelen toneel, doen aan schrijnwerkerij en landbouw. Zo leren ze denken met meer dan het hoofd alleen.

Het sociale leven

Het middelbaar onderwijs is sterk gericht op het praktische sociale leven. Wat er in de klas als groep gebeurt, is belangrijk. De school richt zich ook naar de veelzijdigheid van de maatschappij. Tijdens de eindjaren doen scholieren stages in een winkel, op een boerderij, een bedrijf of in een sociale instelling. Zo leren ze de samenleving kennen in haar sociaal en economisch verband. Vaak zijn deze stages de eerste werkervaringen van de scholieren.

Het eindwerk

Het laatste jaar is een synthese. De scholieren kijken niet alleen terug op wat geweest is maar vooral naar de toekomst. Ze worden bijvoorbeeld geconfronteerd met het leven van moderne kunstenaars en met hun strijd om tot expressie te komen.

De leerling sluit zijn schooltijd af met een eindwerk waarin een thema over technologie, sociale kwesties, muziek, wetenschap, kunst of politiek wordt uitgediept.

Een leraar: *‘Er zijn heel wat vaardigheden nodig voor het maken van zo’n eindwerk: initiatiefkracht, creativiteit, kennis en inzicht, een analytisch en ordenend vermogen. Maar vooral laten jonge mensen zien wie ze willen worden. Tegelijk is het eindwerk een afscheid waarbij de hele schoolgemeenschap betrokken is. Leerlingen, leraren en ouders wonen de presentatie bij. Het is voor allen een zeer sterk en ontroerend moment.’*

Algemene vorming en beroepsonderwijs

In de steinerschool kan je terecht voor een brede vorming in het ASO. Wie eerder met zijn handen dan met zijn hoofd aan de slag wil, kan terecht in het beroepsonderwijs, richting Duurzaam Wonen. In het zevende specialisatiejaar “Ecologische bouwafwerking” kunnen de leerlingen hun opleiding vervolmaken en een getuigschrift secundair onderwijs behalen.

Een oudleerling

De bagage die je meekrijgt, dat is je grote rijkdom

Na de middelbare school kiezen leerlingen uit het steineronderwijs voor heel uiteenlopende opleidingen in de sociale, kunstzinnige, technische of wetenschappelijke richting. Aan het woord is een student burgerlijk ingenieur. Zijn eerste kandidatuur rondde hij af met succes. Van de eerste kleuterklas tot en met het middelbaar onderwijs ging hij naar een steinerschool. Na een voorbereidend jaar wiskunde trok hij naar de universiteit.

‘Soms vragen ze mij wat ik op de middelbare school heb geleerd. Ik hoor dan twijfels. Maar ik denk dat het heel veel is. Dat heeft vooral te maken met de kansen die je krijgt. De school geeft je een grote verantwoordelijkheid en een grote zelfstandigheid, zeker tijdens de laatste jaren. Natuurlijk moet je die kansen aangrijpen en houdt dat risico’s in. Je moet het zelf doen. Van de leraren verwacht je dat ze je werk goed opvolgen en ook wat druk uitoefenen.’

‘Je leest literatuur maar je schrijft ook gedichten en speelt toneel. Je krijgt geschiedenis niet alleen uit boeken maar je maakt zelf werkjes en illustraties en zoekt gegevens op. Ooit heb ik mijn hele kerstvakantie besteed aan een bespreking van de middeleeuwse figuur van Godfried van Bouillon. Die man had me zo te pakken dat ik daarna dacht geschiedenis te gaan studeren.’

‘De manier van werken motiveert ook. Driehoeksmeting is nu niet een vak dat veel leerlingen echt interesseert. Maar na de theorie kwam een volle week praktijk. We hebben een heel domein opgemeten en in kaart gebracht. Dan weet je natuurlijk waarvoor hoeken, zijden en graden goed kunnen zijn. Over handvaardigheidsvakken zoals boekbinden en schrijnwerkerij dachten wij geregeld: ‘Waarom moeten we hier mee bezig zijn?’. Het laatste jaar maakte ik een tafeltje. Het vraagt inzicht en handigheid. Je vertrekt van niets. Je maakt schetsen, een ontwerp, technische plannen, stelt een materialenlijst op en bespreekt dit alles met de leraar. Kijk, hier het resultaat. Is het niet mooi? Ik ben er trots op.’

‘Ik ben vooral blij met al de bagage die ik heb meegekregen. Dat is toch iets meer dan wat ik voel bij mijn vrienden aan de universiteit. Ze zijn verwonderd wanneer ze horen dat ikzelf dit hoofd dat hier op mijn bureau staat uit klei boetseerde. Er zijn natuurlijk de klassieke vakken en er wordt met de handen gewerkt, maar er is ook het kunstzinnige. Muziek bijvoorbeeld. We hadden elke week enkele uren samenzang. Soms van het goede te veel. Maar tijdens het laatste jaar, op onze Italiëreis veranderde dat. We stapten bijna elk kerkje binnen, omdat we zo graag wilden

zingen. Ik herinner mij een Romaans kerkje in San Gimignano. Daar voelden we zo duidelijk dat harmonieuze, bijna perfecte, bijna goddelijke van de samenzang. Zo'n ervaring vergeet je nooit.'

'Het afscheid op de school heb ik intens beleefd. Niet met individuele examens maar met de presentatie van mijn eindwerk voor de hele schoolgemeenschap en de voorstelling van het toneelstuk van de klas. Ik zeg nog steeds: 'de mannen van onze klas'.

We waren met 23 en zijn uitgezwermd. Een deel zie ik op de universiteit. Anderen kozen voor de academie of een architectuuropleiding. Enkelen zijn bezig in de sociale en verzorgende sector. Maar we blijven vrienden en vriendinnen die elkaar geregeld opzoeken.'

Het buitengewoon onderwijs

Voor kinderen die buitengewone zorgen nodig hebben

Dit onderwijs is meer dan het aanbrengen van technieken en vaardigheden. De aandacht gaat naar de hele persoonlijkheid van het kind. De leraar is de pedagoog die het kind net zoals in de gewone steinerschool jarenlang volgt.

Met de 'heilpedagogie' komen de leraren tegemoet aan de specifieke behoeften in de ontwikkeling van de jongens en meisjes. Ze gebruiken bijvoorbeeld muziek- en schildertherapieën.

In Antwerpen kan je terecht voor bijzonder lager onderwijs type basisaanbod, 2 en 9. Het buitengewoon secundair onderwijs van de steinerscholen (eveneens in Antwerpen) richt zich tot leerlingen van type 2, opleidingsvorm 1 (gericht op persoonlijke en sociale vorming en integratie in een beschermd leefmilieu) en tot leerlingen van type 1, opleidingsvorm 3 (voorbereiding op de gewone arbeidsmarkt en op zelfstandig leven in de maatschappij). Er zijn 2 beroepsafdelingen: schilder-decorateur en logistiek assistent in ziekenhuizen en zorginstellingen.